

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/sluzba/infrastruktura-graniczn/1918-1939/oznakowanie-granic/teksty/9848.Oznakowanie-granic-II-Rzeczypospolitej.html>
2024-07-16, 20:47

Oznaczenie granicy z poszczególnymi sąsiadami

Przez okres 123 lat państwo polskie rozdarte było przez zaborców, Niemcy, Rosję i Austro-Węgry. Granice zaborców oznaczone były przy pomocy drewnianych, kamiennych lub żeliwnych słupów granicznych. Na słupach tych umieszczano herby państw. Każdy znak posiadał swój kolejny numer.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości rozpoczęło trudny, trwający wiele lat, okres scalania państwa. Walką kształtowały się jego granice, które należało oznaczyć. Wytyczeniem i oznakowaniem granic zajęły się międzynarodowe komisje. Początkowo posługiwano się palami, wiechami, sypano wały, kopce czy też piramidy z kamieni oznaczone zazwyczaj pierwszymi literami nazw państw graniczących i kolejnymi numerami. Potem wymieniono je na właściwe znaki graniczne, których ujednolicony, jednakowy, wzór dla danej granicy określono w odpowiednich dokumentach traktatowych.

Całkowita długość granic Polski międzywojennej wynosiła 5529 km. Polska graniczyła z Niemcami, Wolnym Miastem Gdańskiem, Litwą, Łotwą, ZSRR, Rumunią i Czechosłowacją, a od marca 1939 roku również z Węgrami, które zajęły wschodnią część Słowacji - tzw. Ruś Zakarpacką.

Granica z Niemcami

Podpisany 28 czerwca 1919 roku w Wersalu przez państwa zwycięskiej koalicji i pokonane Niemcy traktat pokojowy wyznaczył, w artykule 27 w pkt. 7^e, zachodnią granicę Polski przyznając jej Wielkopolskę i Pomorze Gdańskie bez Gdańska, który otrzymał statut wolnego miasta. Granice Prus Wschodnich określono w artykule 28 traktatu. Na terenach spornych między Polską a Niemcami odbyły się plebiscyty. W lipcu 1920 roku na Warmii, Mazurach i Powiślu oraz w marcu 1921 roku na Górnym Śląsku. Na ich wyniki wpływ miała niekorzystna sytuacja międzynarodowa - wojna polsko-bolszewicka i terror ze strony niemieckiej. Na decyzję podjętą przez Radę Ambasadorów w październiku 1921 roku o korzystnym dla Polski podziale Górnego Śląska wpływ miało III Powstanie Śląskie. Całkowita długość granicy polsko-niemieckiej wynosiła 1912 km, z tego granica zachodnia mierzyła 1305 km, a odcinek wschodniopruski 607. Od listopada 1938 roku, po zajęciu przez Polskę Zaolzia, granica zachodnia wydłużyła się o 16 km i mierzyła 1321 km. Tym samym całkowita długość granicy polsko-niemieckiej wzrosła do 1928 km.

Granica zachodnia rozpoczynała się od Bałtyku, na zachód od ujścia rzeki Piaśnicy i podążała generalnie w kierunku południowo-zachodnim, dokonując wielu nagłych zwrotów. Między jezłosem Somińskim a Chojnicami tworzyła łuk wrzynający się w terytorium Niemiec. Następnie biegła znów w kierunku południowo-zachodnim, przy czym, poniżej Piły podążała z nurtem rzeki Noteć, by przejść ponownie na odcinek lądowy w okolicy Krzyża. Od tego miejsca obierała kierunek południowy, a od Wolsztyna aż do okolic Kłobucka - południowo-wschodni. Następnie po wykonaniu kilkunastu zmian kierunku osiągała uprzemysłowiony obszar Górnego Śląska. Pozostawiając Bytom po stronie niemieckiej, kierując się ponownie w kierunku południowo-zachodnim granica dochodziła do rzeki Odry. Po około 15 kilometrach kończyła swój bieg na styku z granicą Czechosłowacji.

Granica polsko-wschodniopruska rozpoczynała się od styku z granicą Wolnego Miasta Gdańska w pobliżu miejscowości Biała Góra. Następnie, wzdłuż zachodniej podstawy nadwiślańskiego wału przeciwpowodziowego, podążała ku południowi. Na wysokości miejscowości Gniew oddalała się od Wisły tworząc w tym miejscu tzw. Małą Polskę - niewielką enklawę, w której znalazło się pięć wsi: Janowo, Bursztyn (Borztych), Nowe Lignowy, Kramowo i Małe Pólko. Między Kwidzynie a Grudziądem kierowała się ku wschodowi. Podczas swojej wędrówki, tworząc liczne wybrzuszenia i zmieniając kilkakrotnie kierunek docierała do m. Chorzele. Stamtąd aż do Grajewa biegła w kierunku północno-wschodnim. Następnie tworząc wielkie S pozostawiała po stronie niemieckiej Pojezierze Elckie, a po polskiej Pojezierze Suwalskie. Kończyła swój bieg na granicy z Litwą.

Dla przeprowadzenia prac związanych z wytyczeniem i oznaczeniem linii granicznej w terenie powołano międzynarodową Komisję, która podzieliła polsko-niemiecką granicę państwową na sekcje. Granicę zachodnią na czternaście sekcji, z których każda otrzymała oznaczenie literowe: od A do O (bez I). Natomiast granicę z Prusami Wschodnimi na pięć sekcji, oznaczonych cyframi rzymskimi od I do V. Początek sekcji I i V znajdował się w okolicy miejscowości Napierki, i co ciekawe, wyznaczał je jeden znak graniczny. Granica oznaczona przez sekcję I i kolejne (II, III i IV) biegła na zachód od tej miejscowości do styku granic Polski, Niemiec i Wolnego Miasta Gdańska w rejonie miejscowości Biała Góra, natomiast sekcja V na wschód aż do styku z granicą Litwy znajdującej się w pobliżu miejscowości Wiżajny.

W traktacie pokojowym określono również wzory znaków granicznych służących do jej oznaczenia. Były to tzw. wspólne znaki graniczne tzn., że przez te znaki przechodziła linia granicy. Wyjątkiem były odcinki przebiegające ciekami wodnymi lub wzdłuż dróg. Na przeciwległych bokach znaków granicznych wykuto pierwsze litery graniczących państw: P dla Polski i D dla Niemiec.

Każdą sekcję rozpoczynały tzw. główne kamienie graniczne, zwane także kamieniami wersalskimi - od napisu jaki na nich wykuto, nawiązującego do miejsca i daty podpisania traktatu pokojowego (Versailles 28.6.1919). Były to bloki kamienne o bokach 40x40 cm i wysokości ponad grunt około 75 cm. Właściwy przebieg granicy wyznaczały normalne i pomocnicze kamienie graniczne. Kamienie normalne miały boki szerokości 25x25 cm, ich

wysokość to około 50 cm.

Cała sekcja V wschodniopruskiego odcinka granicy polsko-niemieckiej w całości pokrywała się z dawną granicą między Prusami i Rosją i tu ciekawostka – granica oznaczona była przy pomocy prusko-rosyjskich żeliwnych słupów granicznych, które po prostu przemalowano. Podobnie postąpiono w sekcji L na granicy zachodniej. Zachowano tam również starą numerację znaków granicznych.

Linia graniczna przebiegająca przez teren zalesiony lub zarośla wymagała pasa ziemi oczyszczonego z drzew i krzaków szerokości 1 m po obu stronach granicy.

Akty prawne (wybór): Traktat pokoju między
 mocarstwami
 sprzymierzonymi i
 skojarzonymi i Niemcami,
 podpisany w Wersalu dnia
 28 czerwca 1919r., Dz.U. Nr
 35, poz. 200, z roku 1920.

Granica z Wolnym Miastem Gdańskiem

Granice Wolnego Miasta Gdańska określone zostały w artykule 100 traktatu pokojowego. Jej polsko-gdański odcinek liczył 121 km długości. Granica ta podzielona została na sześć sekcji od A (Gdynia Orłowo) do F (styk granic z Prusami Wschodnimi w Białej Górze) i oznaczono ją przy pomocy znaków granicznych takiego samego wzoru jak na granicy polsko-niemieckiej. Styk granic Polski, Niemiec i Wolnego Miasta Gdańska niedaleko miejscowości Biała Góra wyznaczał metrowej wysokości granitowy monolit w formie ostrosłupa ściętego o podstawie trójkątnej. Na każdym z trzech boków wykuty był napis nawiązujący do miejsca i daty podpisania traktatu pokojowego: Traité de Versailles, 28 Juin 1919. Pod napisem tym znajdowały się literowe oznaczenia graniczących państw, odpowiednio: P dla Polski, D dla Niemiec i FD dla Wolnego Miasta Gdańska.

Akty prawne (wybór): Traktat pokoju między
 mocarstwami
 sprzymierzonymi i
 skojarzonymi i Niemcami,
 podpisany w Wersalu dnia
 28 czerwca 1919r., Dz.U. Nr
 35, poz. 200, z roku 1920.

Granica z Litwą

Granica polsko-litewska ustalona została w marcu 1922 roku w wyniku zajęcia przez Polskę tzw. Litwy Środkowej. Granica ta rozpoczynała się od trójstyku polsko-niemiecko-litewskiego niedaleko Wizajn, następnie omijając Pojezierze Suwańskie kierowała się w kierunku południowo-wschodnim ku rzece Marycha. Na wysokości Puszczy Augustowskiej zmieniała swój bieg na wschodni by po osiągnięciu rzeki Niemen podążać tą rzeką i dalej Merezanką ku północnemu wschodowi. Zostawiając Wilno po polskiej stronie, klucząc wśród licznych jezior Pojezierza Święciańskiego kończyła bieg na zachód od miejscowości Turmont, na styku z granicą Łotwy. Jej długość to 507 km. Była ona nie uznawana przez władze suwerennej Litwy aż do 1938 roku, dlatego też nie doczekała się delimitacji i demarkacji przez międzynarodową komisję. Przebieg linii granicznej polskie posterunki oznaczyły samodzielnie przy pomocy długich tyczek z wiechami, a gdzieśgdzie ustawiły biało-czerwone drewniane słupy z orłami i napisem Rzeczpospolita Polska.

Granica z Łotwą

Granica z Łotwą ustalona została jesienią 1922 roku. Na jej przebieg miały wpływ m.in.: wydarzenia na froncie wojny polsko-bolszewickiej, układ w Rydze i zajęcie przez Polskę Litwy Środkowej. Rozpoczynała się na rzece Dźwinie, w miejscu ujścia do niej rzeczki Rosicy, na styku z granicą z ZSRR, i kierowała się generalnie w kierunku wschodnim. Po przejściu 16,4 km opuszczała Dźwinę i klucząc pomiędzy licznymi osadami, przecinając wiele jezior i dróg dochodziła do styku z granicą Litwy leżącego 2 km na zachód od miejscowości Turmont. Jej długość wynosiła 105 km.

Czynności związane z wytyczeniem i oznaczeniem w terenie granicy państwowej, polsko-łotewska Komisja graniczna rozpoczęła w połowie września 1932 roku. W grudniu 1937 roku zakończono wszelkie prace techniczne i delimitacyjne na granicy. Podpisanie 14 stycznia 1938 roku w Rydze polsko-łotewskiej konwencji granicznej zakończyło działalność Komisji. Przebieg granicy polsko-łotewskiej oznaczono przy pomocy żeliwnych znaków granicznych przypominających kolumny, o kolistych w przekroju, prążkowanych trzonach, kwadratowych głowicach i bazach rozszerzających się ku podstawie. Na przeciwnych bokach głowic umieszczone były litery graniczących państw: P dla Polski i L dla Łotwy. Na pozostałych bokach znajdował się rok – 1933 oraz numer kolejny. Słupy główne o wysokości 2,50 metra miały głowice zwieńczone dwustronnymi tarczami herbowymi przedstawiającymi godła graniczących państw. Po polskiej stronie widniał orzeł wg wzoru z 1927 roku. Słupy pośrednie miały wysokość 1,20 m.

Ustawiono łącznie: 153 słupy główne, 422 słupy pośrednie i 80 pali dębowych. Z tej liczby 25 słupów głównych i 82 pośrednie umocowano na palach. Słupy graniczne ustawione na brzegach jezior: Sito, Rycza i Kompcie I zabezpieczono dodatkowo przy pomocy izbic łamiących lód.

Akty prawne (wybór): Polsko-łotewska konwencja graniczna, podpisana w Rydze 14 stycznia 1938r.

Granica z ZSRR

Polsko-radziecką granicę państwową ustalono w marcu 1921 roku, po wojnie polsko-bolszewickiej, na konferencji w Rydze. W roku następnym, 23 listopada 1922 r., w Równem na Wołyniu podpisany został przez polsko-radziecki zespół Mieszanej Komisji Granicznej akt ostatecznego przekazania władzom granicznym, administracyjnym i celnym, Polski i Republiki Rad wytyczonej w terenie i zastąpionej granicy państwowej. Różniła się ona nieznacznie od linii traktatowej nie tylko tym, iż została już poprowadzona w terenie, ale i tym, że obejmowała również osiedla polskie, które udało się Polskiej Delegacji Mieszanej Komisji Granicznej na Wschodzie odzyskać dla Polski w drodze wymiany ekwiwalentowej.

Rozpoczynała się ona od trójstyku polsko-radziecko-łotewskiego, położonego na rzece Dźwinie i biegła na zachód od Mińska, po łuku rozpiętym między rzekami Berezyną i Prypecią. Następnie wzdłuż rzeki Słucz, po czym przebiegała przez bagna Polesia pomiędzy Mikaszewiczami (w Polsce) i Zwiahelem (w ZSRR). Tu granica skręcała na południowy zachód przez Ostróg do rzeki Zbrucz i dalej do jej ujścia do Dniestru, gdzie w pobliżu miejscowości Okopy Świętej Trójcy znajdował się trójstyk z Rumunią.

Granicę długości 1412 km oznaczono przy pomocy 2290, kolejno ponumerowanych, znaków granicznych. Przyjęto, że znakami granicznymi będą drewniane słupy o wysokości 2,5-3,5 m. Polskie pomalowane były w ukośne białoczerwone pasy, radzieckie w poziome czerwonozielone pasy. Na polskich słupach zamocowane były żeliwne tablice z orłem wg wzoru z 1919 roku i napisem Rzeczpospolita Polska. Na odcinku granicy biegnącej wzdłuż rzeki Zbrucz wykorzystano istniejące tam austriackie żeliwne słupy graniczne, na których wymieniono po prostu tablice z herbem państwowym. Była to dawna granica między Rosją i wchodzącym w skład Austro-Węgier, tzw. Królestwem Galicji i Lodomerii. Jest faktem mało znanym, że austriackie żeliwne słupy graniczne wykonano w odlewni w Cieszynie. Natomiast polskie tablice z orłem w odlewni żeliwa w Porębie oraz w Fabryce Guzików i Wyróbów Metalowych Ludwika Minchejmera w Warszawie. Warszawskie tablice odlano ze zalu – stopu cynku i aluminium.

Akty prawne (wybór): Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą, podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921r., Dz.U. Nr 49, poz. 300, z roku 1921.

Granica z Rumunią

Granica z Rumunią była jedyną granicą, o którą Polska nie musiała toczyć krwawych bojów. Prace związane z wytyczeniem i oznakowaniem jej w terenie zakończono latem 1929 roku. Zanim to nastąpiło, podczas delimitacji granicy komisja mieszana napotykała na liczne trudności z powodu pretensji rumuńskich do najbardziej na południe wysuniętego zakątka Polski. Wskutek tego na ogólną długość 349 km granicy, 180 km stało się sporne. Kwestie sporne udało się usunąć dopiero po pięciu polsko-rumuńskich konferencjach, poczym w maju 1927 roku przystąpiono do połowych prac technicznych związanych z wyznaczeniem granicy.

Granica ta rozpoczynała się od trójstyku polsko-czechosłowacko-rumuńskiego, położonego na szczycie góry Stóg (Stoh) w Karpatach Marmaroskich. Dalej podążała na południowy-wschód grzbietem Gór Czywczyńskich aż do źródeł Białego Czeremoszu. Od tego miejsca granica skręcała na północ i wiodąc doliną Czeremoszu dochodziła do jego ujścia do Prutu. Potem wędrowała na północ, wprost do Dniestru. Trójtyk polsko-rumuńsko-radziecki, będący ostatnim punktem granicy polsko-rumuńskiej, znajdował się u ujścia Zbruczu do Dniestru. Ze wspomnianych 349 km granicy ogromna większość, bo 255 km, była tzw. granicą moką. Biegła wzdłuż potoków i rzek.

Polsko-rumuńską granicę państwową, podzieloną na trzy sekcje, wytyczono za pomocą wbicia na całej jej długości, z wyjątkiem 50. kilometrowej partii Czeremoszu i Prutu, żeliwnych słupów granicznych podobnego wzoru jak na granicy polsko-łotewskiej. 570 słupów głównych i 2140 słupów pośrednich.

Spośród słupów granicznych wspólnych (oznaczenie pojedyncze, znak graniczny stał na linii granicy), słupy główne zaopatrzone były w godła obu państw, zaś słupy pośrednie w duże litery początkowe Polski i Rumunii: P i R. W przypadku, gdy granica przebiegała szerszymi jarami, w terenie bagnistym, rowami bądź biegiem wód wspólnych dla obu państw, linię graniczną oznaczono słupami podwójnymi ustawionymi naprzeciw siebie. Słupy główne i pośrednie ustawione na tych odcinkach, zaopatrzone były tylko w godło lub literę początkową tego państwa, na obszarze którego się znajdowały. Oprócz godła lub pierwszej litery nazwy odnośnego państwa, każdy słup zaopatrzony był w swój kolejny numer i cyfry „1927”. Cyfry te oznaczały rok rozpoczęcia zasłupienia (wytknięcia) granicy.

Poza tym słupy główne posiadały dodatkowo numer sekcji. Do oznaczenia przebiegu granicy służyły również kopce i tabliczki żelazne przytwierdzone na mostach granicznych przerzuconych nad wodami stanowiącymi granicę.

Oba państwa zobowiązane były do oczyszczenia z zarośli na swoim obszarze pasa, biegnącego wzdłuż granicy, o szerokości 2 metrów. Służyło to utrzymaniu widzialności przebiegu linii granicznej.

Akty prawne (wybór):

Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, dotycząca ochrony, konserwacji i odbudowy słupów granicznych i innych znaków służących do oznaczania linii granicznej, podpisana w Bukareszcie 17 maja 1935 r., Dz.U. Nr 2, poz. 19, z roku 1935;

Końcowy Protokół delimitacyjny między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, podpisany w Bukareszcie 17 maja 1935 r., Dz.U. Nr 3, poz. 27, z roku 1937

Granica z Czechosłowacją

Granica polsko-czechosłowacka została ustalona traktatowo poprzez: traktat wersalski, traktat w Saint Germain, traktat w Trianon i rozstrzygnięcia międzysojuszniczej Rady Ambasadorów. Jednakże od początku istnienia między tymi państwami dochodziło do konfliktów wokół kilku spornych terenów: Śląska Cieszyńskiego, Orawy i Spiszu. W okresie międzywojennym granica z Czechosłowacją rozpoczynała swój bieg na szczycie Stóg w Karpatach Marmaroskich (styk granic Polski-Czechosłowacji i Rumunii), następnie biegła około 500 km na północny zachód grzbietem Karpat, dalej przez Muszynę, dolinę Popradu, dochodziła do Pieńin. Ten odcinek granicy pokrywał się z dawną granicą między Galicją i Węgrami. Dalej biegła doliną Dunajca, wzdłuż doliny Białki i idąc głównym grzbietem Tatr osiągała dolinę Orawy, którą przecinała, i dalej przez Chyzne, Babią Górę, Pilsko, Wielką Raczę dochodziła do Zwardonia, poczym po przejściu przez Czantorię Wielką dochodziła do doliny rzeki Olzy nieopodal Cieszyna, które to miasto dzieliła na dwie części, kończąc swój bieg na Odrze w pobliżu ujścia do niej rzeki Olzy.

Wspomniane wyżej sporne tereny Śląska Cieszyńskiego, Orawy i Spiszu podzielone zostały arbitralnie przez Radę Ambasadorów w lipcu 1920 roku, przy czym w Spiszu konflikt trwał jeszcze do czasu ustalenia ostatecznego przebiegu granicy w 1924 roku.

Podczas wytyczania liczącej 984 km granicy komisja graniczna musiała wykonać trudną do

wyobrażenia pracę w niedostępnym terenie. Na podzielonej na trzydzieści sekcji granicy posadowiono 33 tzw. słupy początkowe, 1305 słupów głównych i 11 235 słupów pośrednich. Czynności triangulacyjne wymagały zbudowania 618 wież trójnożnych, ostrosłupowych lub innych znaków. Znaki graniczne wykonano z granitu, andezytu, a w niektórych przypadkach z gresu.

Słupy początkowe rozpoczynały każdą sekcję. Były to bloki kamienne o bokach 30x30 cm i wystające ponad grunt na wysokość jednego metra. Cechą charakterystyczną tych znaków było to, iż oprócz oznaczeń literowych graniczących państw – P dla Polski i splecionych liter ČS dla Czechosłowacji, wykute były również ich herby. Po stronie polskiej orzeł według wzoru z 1919 roku, a po stronie czechosłowackiej czeski lew z herbem Słowacji na piersi. Ponadto pod literami umieszczono daty. I tak, pod literą P - 1923 r. a pod literą ČS - 1920. Każda sekcja oznaczona była kolejną liczbą rzymską.

Monolit rozpoczynający sekcję I na górze Stóg (styk granic Polski-Czechosłowacji i Rumunii) był odmiennego wzoru. Wykonano go w formie walca o wysokości 1 metra (z podstawą) i średnicy 35 centymetrów. Na jego boku widniał, oprócz wspomnianych wyżej herbów, również herb Królestwa Rumunii.

Słupy główne dzieliły sekcje na odcinki. Ustawiono je w charakterystycznych punktach terenu. Były mniejsze od początkowych, wykonane zostały z bloków kamiennych o bokach 25x25 cm, miały wysokość ponad grunt 75 cm. Na przeciwległych bokach każdego znaku wykuto literowy symbol graniczących państw – P dla Polski i ČS dla Czechosłowacji. Kolejne odcinki ponumerowano liczbami arabskimi.

Słupy pośrednie wyznaczały dokładny przebieg linii granicznej. Ich ilość była różna w zależności od warunków terenowych.

Opisane wyżej znaki graniczne były znakami wspólnymi, to znaczy, że każdy z nich ustawiony został na linii granicy, granica przebiega przez nie. W przypadkach, gdy granica biegła wzdłuż cieków wodnych czy też wspólnych dróg na początku tych odcinków, w zależności od potrzeb, stosowano podwójne lub nawet potrójne znaki graniczne.

Oprócz omówionych wzorów słupów granicznych na granicy tej spotkać można było jeszcze znaki graniczne o odmiennym wyglądzie. Umieszczono je w miejscach przecięcia granicy przez linie kolejowe. Na przykład w Zwardoniu znajdował się, postawiony na wysokiej podmurówce, półtorametrowy, kamienny monolit o przekroju kwadratowym. Na boku skierowanym ku Polsce wryty był napis RZECZ/POSPOLITA / POLSKA, a na sąsiednim ČESKO/SLOVENSKA / REPUBLIKA. W innym miejscu, nieopodal Chochotowa, do dnia dzisiejszego możemy oglądać ponad dwu metrowej wysokości monolit o przekroju prostokątnym. Na jego przeciwległych bokach umieszczone są, wpisane w okrąg, litery - P i ČS. Pod nimi wykuto rok 1920.

Na przełomie lat 1938 i 1939 dochodzi do wydarzeń, które zmieniły mapę Europy Środkowej. Po układzie monachijskim, w październiku 1938 roku Niemcy zajmują Sudety. W

tym samym czasie wojska polskie wkraczają na Zaolzie, Orawę i Spisz. Dotychczasowa polsko-czechosłowacka granica o długości 984 km została wydłużona o kolejne 24 kilometry. W marcu 1939 roku powstaje niepodległa Republika Słowacka, w rzeczywistości kraj ten uzależniony jest od III Rzeszy. W tym samym czasie wschodnie tereny Słowacji, tzw. Ruś Zakarpacka, zostają zajęte przez Węgry. Przez krótki okres, do wybuchu II wojny światowej, Polska graniczy z tym państwem.

Trójstyk granic Polski-Słowacji i Węgier znajdował się na północnym stoku bieszczadzkiego szczytu Czerenin. Oznaczenie tego punktu dokonali już Niemcy po zajęciu Polski we wrześniu 1939 roku.

Wybuch II wojny światowej pociąga za sobą wymazanie Polski z mapy Europy. Od pierwszych dni wojny agresorzy usuwają symbole państwa polskiego. W wielu miejscach granicy polsko-niemieckiej, polsko-czechosłowackiej czy też z ZSRR wrywane są znaki graniczne. Ze słupów polsko-czechosłowackich skruwa się herby państwowe. W miejscu polskiego orła pojawia się litera D – Deutschland. Tylko w trudno dostępnych miejscach wojnę przetrwają pojedyncze przedwojenne znaki graniczne. Inne, pełnią zupełnie nowe role...

Akty prawne (wybór):

Traktat pokoju między
mocarstwami
sprzymierzonymi i
skojarzonymi i Niemcami,
podpisany w Wersalu dnia
28 czerwca 1919r., Dz.U. Nr
35, poz. 200, z roku 1920.

Traktat pokoju między
państwami
sprzymierzonymi i
stowarzyszonych i Austrii,
podpisany w ST. Germain-
en-Laye dnia 10 września
1919r.

Traktat pokoju między
państwami
sprzymierzonymi i
stowarzyszonymi a
Węgrami oraz Protokół i
Deklaracja, podpisany w
Trianon 4 czerwca 1920r.

Bibliografia:

P. Eberhardt, Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004

G. Kosmala, Granica reliktowa. Dom wydawniczy Duet, Toruń 2003

H. M. Kula, Polska Straż Graniczna w latach 1928-1939. Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1994

J. Prochwicz, Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939. Barwa i Broń, Warszawa 2003

Ē. Jēkabsons, Latvijas un Polijas robeža 1919-1939 gadā. Tekst polski: www.wyklady.ekpu.pl/lublin.pl/wyklady/jekabsons/jekabsonsw3.htm

Nasza granica wschodnia (Wywiad z Prezesem Delegacji Polskiej), w: Świat, Pismo tygodniowe ilustrowane, nr 4, z dn. 27 stycznia 1923 r., Warszawa

Z nad granicy polsko-radzieckiej, w: Świat, Pismo tygodniowe ilustrowane, nr 13, z dn. 31 marca 1923 r., Warszawa

Jak wytyczano karpacką granicę, w: Almanach Karpacki Płaj, nr 33, Oficyna Wydawnicza "Rewasz", Warszawa 2006

Nasza bezkrwawa granica, w: Na szerokim świecie, Kurjer tygodniowy w obrazach i słowie, nr 24 (39), 9 czerwca 1929, Kraków

Konwencja między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunii, dotycząca ochrony, konserwacji i odbudowy słupów granicznych i innych znaków służących do oznaczania linii granicznej, podpisana w Bukareszcie 17 maja 1935 r. Dz.U. nr 2, poz. 19, z 1935 roku. isap.sejm.gov.pl/

[Artykuł w wersji elektronicznej](#)

Opracował: **Bogusław Tomaszewski**, II 2011